

Aantekening voor de Minister-President

Nr. 411

Betreft: Na Brussel

1. Ten behoeve van de bespreking hedenavond in de minister-raad en onder verwijzing naar het artikel van Nora Beloff in de Observer van gisteren teken ik het volgende aan. Het meeste daarvan ontleen ik aan de bijzonder interessante rapportages uit Brussel, Rome en Bonn, en ook aan de redactionele commentaren, o.a. die van de economisch medewerker van de Observer in Londen.

Ik teken hierbij aan, dat Nora Beloff altijd bijzonder goed geïnformeerd gebleken is te zijn wat haar opmerkingen des te interessanter maakt.

2. Zoals uit het artikel van Nora Beloff blijkt, zou Pisani aan de vooravond van zijn vertrek naar Brussel op zondag 12 januari nog een onderhoud met De Gaulle hebben gehad, waarin hij de verwachting zou hebben uitgesproken Engeland ook nog tot de laatste agrarische concessies te zullen kunnen dwingen, waarna de overeenkomst zou kunnen worden getekend. Het antwoord van De Gaulle zou zijn geweest: "Maar ik wil helemaal geen overeenkomst". Ik laat de authenticiteit van dit verhaal voor rekening van Nora Beloff; zeker is, dat het de opvattingen van De Gaulle volledig weergeeft.
3. Alweer volgens Nora Beloff zouden de agrarische onderhandelaars hun overleg zozeer in de technische sfeer hebben gevoerd, dat zelfs Wormser, na de concessies van Heath, tegen zijn Britse gesprekspartner zou hebben gezegd: "Men moest eens weten hoe vlak wij bij elkaar staan".

Het één zowel als het ander heeft een zekere waarschijnlijkheid voor zich, omdat zowel Wormser als Pisani, vanuit hun agrarisch-economisch standpunt gezien, een prachtig onderhandelingsresultaat had bereikt en zij erop gebrand moesten zijn dit ook te realiseren. Als verantwoordelijk minister voor de Franse landbouw moet het bovendien in het bijzonder Pisani wat waard geweest zijn een overeenkomst tot stand te brengen.

4. Als buitengewoon belangrijk signaleert voorts Nora Beloff, dat de Europese Commissie, althans Mansholt, en in diens kielzog - doch in mindere mate - ook Hallstein, thans het standpunt van de Vijf + Engeland heeft gekozen. Dit wordt ons door de jongste telegrammen uit Brussel bevestigd. Ik mag U er in dit verband op wijzen, dat enkele van de tegen Frankrijk uit te spelen pressiemiddelen - niet-ratificeren van de associatie-overeenkomst met de Afrikaanse landen, geen associatie voor Marokko, geen verder overleg over het landbouwvraagstuk - voordat zij in de conferentie van de zes ministers + Hallstein ter tafel werden gebracht, door Mansholt tegenover Luns waren geopperd tijdens hun déjeuner à deux. Het was ook in verband met deze argumenten, dat hij Hallstein tot zijn gewijzigde houding had gekregen.

5. Volgens zekere persberichten zou aan Franse zijde worden overwogen op de conferentie van 28 januari een industriële vrijhandelszone - dus met terzijde laten van de agrarische sector - voor te stellen; een herhaling dus van de in 1958 mislukte voorstellen van Maudling. Ofschoon onaantrekkelijk, is dit knap gevonden en het is niet à priori uitgesloten, dat dit door Engeland onder ~~alle~~ omstandigheden van de hand zou ~~worden~~ gewezen. In dit verband moge ik U erop wijzen, dat de economisch medewerker van de Observer, als één van de eersten, thans publiekelijk zijn gedachten laat gaan over een alternatief en dat hij in dit verband opmerkt, dat een associatie, zoals hij het noemt een "half brood", toch altijd beter is dan "in het geheel geen brood".

Het evidente bezwaar van deze en dergelijke oplossingen is, dat zij De Gaulle in de kaart zouden spelen en dat zij de politieke breuk binnen Europa uitdrukkelijk zouden formaliseren. Het kan zijn dat het niettemin, in een later stadium, toch zou moeten worden overwogen, doch niet dan nadat de verantwoordelijkheid voor het mislukken van de besprekingen duidelijk zou zijn gelegd, dáár, waar zij behoort te liggen.

In dit verband wil ik ook Uw aandacht vestigen op een alternatief-voorstel van niemand minder dan Monnet: Doorgaan met het overleg tussen Engeland en de Vijf en negeren van de Franse sabotage. Komen de Vijf + Engeland wel tot resultaten dan zou het Frankrijk vrij staan zich al dan niet daarbij aan te sluiten, waarmede dan als het ware Frankrijk in de positie gebracht zou zijn, waarin het thans Engeland gedrukt heeft. Aannemende, dat een dergelijke opzet juridisch binnen de bepalingen van de EEG zou kunnen worden gerealiseerd, zou zij stellig ernstige overweging waard zijn.

6. Afgaande op andere persberichten zou, ondanks vrijwel universeel verzet in geheel politiek Duitsland, Adenauer op het punt staan een schriftelijke overeenkomst met De Gaulle te ondertekenen. Deze zou dan, merkwaardigerwijze, het karakter dragen van een afspraak tussen beide regeringen, waarvoor geen parlementaire ratificatie vereist is. Hoe dát bij zo ingrijpende afspraken kan worden betoogd, is een raadsel, maar het is duidelijk, waarom Frankrijk zich op het standpunt stelt, dat parlementaire goedkeuring achterwege kan blijven. Er is immers geen twijfel aan, dat een dergelijke overeenkomst door alle partijen in de Bondsdag zou worden verworpen.

Als merkwaardigheid signaleer ik nog, dat Adenauer, wat deze overeenkomst betreft, afgaande op de Volkskrant van hedenochtend, wel de steun van zijn co-voorzitter van de CDU, Duffhues, zou hebben.

7. Nog steeds afgaande op verschillende persberichten zou deze overeenkomst onder meer voorzien in periodiek overleg op verschillende niveaus, en wel:

president en bondskanselier	2 x per jaar
ministers	4 x per jaar
<u>Chefs van Staven</u>	<u>6 x per jaar</u>
lager ambtelijk niveau	12 x per jaar.

Ik vestig in dit verband in het bijzonder Uw aandacht op de tweemaandelijksse bijeenkomst van de Chefs van Staven. Het is duidelijk, dat het hier om een indrukwekkende politieke geste gaat, die nauwelijks werkelijke zakelijke inhoud kan hebben. Immers, hoe is een gesprek mogelijk tussen de hoogste militaire autoriteiten, wanneer de ene groep zich stelt op basis van de Kennedy-voorstellen tot vorming van een NATO nuclear force, terwijl de ander zijn gehele strategie en politiek op een nationale "force de frappe" gebaseerd heeft.

8. Ofschoon naar mijn mening niet mag worden uitgesloten, dat, na definitieve mislukking van de onderhandelingen - en zoals het zich laat aanzien lijkt deze wel zeker - over compromisregelingen zal moeten worden nagedacht, geloof ik toch, dat daarover volstrekt niet zal kunnen worden gesproken, vóórdat Frankrijk onder de zwaarste druk gezet is en vóórdat de verantwoordelijkheden duidelijk gesteld zijn.
9. Voor het gesprek op 28 januari a.s. lijkt mij vóór alles van belang, dat de verantwoordelijkheid voor een eventuele mislukking duidelijk op de juiste plaats blijft liggen. In die gedachtengang zouden Franse alternatieven - zoals b.v. een eventueel voorstel tot het vormen van een vrij-handelszone tussen de Zes en Engeland - niet moeten worden afgewezen, maar buiten de orde moeten worden gesteld. Gaat men over alternatieven praten dan zou dat betekenen, dat Frankrijk dienovereenkomstig van de zwaarte van zijn verantwoordelijkheid zou worden ontlast.

Getracht zou voorts kunnen worden het gesprek, ondanks alle Franse weerstand te blijven voortzetten, ook na de 28ste. In dit verband is van belang, dat door de dood van Gaitskell de positie van MacMillan sterker is geworden, zodat hij zich meer tijd kan gunnen dan aanvankelijk werd gedacht.

21 januari 1963
JJ/10

In één van zijn redactionele artikelen beoordeelt de Observer de thans ontstane situatie aldus, dat Labour, onder leiding van Gaitskell de verkiezingen tegemoet kon gaan met een bepaald redelijke kans op de overwinning. Zonder Gaitskell - aldus de Observer - is - alleen al als gevolg van binnen de partij ongetwijfeld herlevende tegenstellingen - een overwinning uitgesloten.

10. Wat betreft het uitoefenen van pressie-middelen op Frankrijk, nog het volgende. Genoemd zijn:

- a. Het voorstel-Monnet, waarbij de Vijf + Engeland zouden doorgaan en Frankrijk zouden negeren;
- b. Vertraging van de ratificatie van de Afrikaanse associatie;
- c. Vertraging van de associatie van Marokko en
- d. Vertraging van de verdere voltooiing van het landbouwbeleid.

Nu wij de implicaties van deze pressie-middelen nog niet ten volle kunnen overzien en met name niet het eventuele boemerang-effect daarvan op de Vijf, zou het naar mijn mening voorbarig zijn ze als pertinent dreigement te stellen, waarop men dan later weer zou moeten terugkomen.

Wèl zou kunnen worden gezegd, dat de Vijf zich thans zullen beraden op de, als gevolg van Frankrijks houding, ontstane situatie, waarbij onder meer de vier hierboven genoemde punten aan de orde zullen komen.

21 januari 1963
JJ/10